

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Szántó Zoltán

Szakmai felelős: Szántó Zoltán

2011. június

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

13. hét

A társadalom ökonómiája és a gazdaság szociológiája

Összegzés

Szántó Zoltán

Bevezetés

Változik a korábban kialakult munkamegosztás szociológia és közgazdaságtan között

Ez kettős folyamat:

- A közgazdaságtan egyre több, korábban csak szociológusok és politológusok által vizsgált jelenség alternatív magyarázatát kínálja: ökonómiai szemléletmód
- A szociológusok mind gyakrabban vizsgálják és elemezik gazdasági problémákat: új gazdaságszociológia (és szocioökonómia)

Az ökonómiai szemléletmód

Az 50-es években fontos munkák jelentek meg, melyek először kérdőjelezték meg a két diszciplína közti hagyományos munkamegosztást

- Becker(1957) a faji diszkrimináció gazdaságtana
- Downs (1957) a demokratikus politikai rendszer ökonómiai elemzése

A mikroökonómiai modellek kiterjesztése a társadalmi és politikai jelenségek széles körére (pl. család, házasság, deviancia, oktatás, szavazás, bürokrácia, forradalmak, társadalmi mozgalmak stb.)

A hagyományos döntés- és játékelméleti modellek alapfeltevéseiből levezetett előrejelzések (hipotézisek) empirikus ellenőrzése

Új társadalomtudományi irányzatok születése:

- RDE-szociológia (társadalmi csere elmélete)
- RDE-politikatudomány (közösségi döntések elmélete, modern politikai gazdaságtan, RDE-marxizmus)
- Új-institucionalista gazdaságtan
- Kliometria

Az új gazdaságszociológia és a szocioökonómia

A hetvenes évektől a szociológusok a gazdasági intézményeket, mindenekelőtt a munkaerőpiacot kezdték szociológiai szempontból vizsgálni (White, Granovetter)

- Gazdasági intézmények strukturális beágyazottságának központba állítása
- A társadalmi kapcsolatháló elemzés alkalmazása gazdasági jelenségek magyarázatára

Az új gazdaságszociológia főbb vizsgálódási körei:

1. A társadalmi kapcsolathálók szerepe a gazdaságban
2. A gazdasági szervezetek informális struktúrája
3. A kultúra szerepe a gazdasági életben

Szocioökonómia (Etzioni): a gazdasági cselekvések, intézmények morális beágyazottságát hangsúlyozza – az emberi cselekvés két fő motívuma az önérték és az erkölcs

Racionális cselekvők és intézmények

A racionális cselekvés ökonómiai modelljének összegzése (Monroe)

1. A cselekvők célokat követnek
2. E célok a cselekvők felismert önértékét tükrözik
3. A cselekvés olyan folyamat eredménye, melynek meghatározó mozzanata a tudatos döntés
4. Az egyének az alapvető döntéshozók a gazdasági, társadalmi, politikai életben
5. A cselekvők képesek kialakítani preferencia-sorrendjüket, mely stabil és konzisztens
6. A cselekvők adott lehetőségek közül azt választják, mely meggyőződésük szerint a legnagyobb várható haszonnal kecsegtet
7. A cselekvők széles körű információval rendelkeznek az elérhető alternatívákról, és azok várható következményeiről

Ez az elmélet azonban nem számol a döntéshozók kognitív korlátaival (Simon-féle korlátozott racionalitás)

- Számítási korlátok
- Bizonytalan és korlátozott információ
- Megelégedettség
- A döntés folyamatán, és nem pusztán az eredményén van a hangsúly

Az új koncepció az egyéneket nem tekinti elszigeteltnek, hiszen az egyén viselkedését csak a többi egyénnel, valamint különböző típusú intézményekkel való interakciójából ismerhetjük meg

Az intézmények főbb típusai:

- Döntéshozó rendszerek
Pl. piac (árrendszer), demokrácia (szavazás), hierarchia (vállalat), alku
- Normák, hagyományok és más viselkedési szabályok
Pl. törvények, jogszabályok, viselkedési normák, illemszabályok
- Szervezetek
Pl. állam, bürokrácia, háztartások, informális szervezetek

Beágyazott cselekvők és társadalmi struktúrák

Kulcsfogalom: beágyazottság

- Szubsztantív koncepció (Polányi): A gazdaság integrációs mechanizmusai meghatározott társadalomszerkezeti, kulturális és intézményi feltételekhez kötődnek – *erős beágyazottság* tézise: a gazdaság társadalmi beágyazottságának jellege és mértéke jelentősen módosul a piaci integráció túlsúlyra jutásával (a „nagy átalakulás”)
- Formális koncepció (közgazdaságtan): piaci integráció túlsúlyra nem idéz elő lényeges változást a gazdaság társadalmi beágyazottságának mértékében, mert nem volt/nincs jelentősége

Granovetter: a *gyenge beágyazottság* tézise: bírálja, de egyben továbbfejleszti mindkét előző koncepciót

Gazdasági jelenségek három szintjén értelmezi a beágyazottságot:

- Az egyéni gazdasági cselekvők beágyazottsága
- A gazdasági intézmények beágyazottsága
- A gazdasági eredmények beágyazottsága

Ezt az álláspontot három dologgal indokolja:

- A gazdasági célok követése általában nem gazdasági célok követésével párosul
- A gazdasági cselekvés társadalmilag meghatározott és nem lehet kizárólag egyéni motívumok fényében magyarázni
- A gazdasági intézmények nem automatikusan jönnek létre, hanem társadalmilag formálódnak

- A gazdasági cselekvések *kognitív* beágyazottsága a mentális folyamatok azon szabályszerűségeire utal, amelyek szisztematikusan befolyásolják a racionális gazdasági kalkulációt
- A gazdasági cselekvések és intézmények *kulturális* beágyazottságával a gazdasági célokat és stratégiákat alakító társadalmi értékek és normák hatására utalhatunk
 - A kultúra korlátozza a gazdasági racionalitást
 - A társadalmi normák szabályozzák a piaci cserét, arra készíteti őket, hogy kulturálisan elfogadott módon viselkedjenek
 - Kultúra kettős hatást fejt ki a gazdaságra
 - Alakítja a z önérdekű gazdasági cselekvések feltételeit
 - Korlátozza a piaci erők szabad játékát
- A gazdasági cselekvések és intézmények politikai beágyazottsága:
 - A társadalom hatalmi viszonyai
 - Alkotmányos és jogi berendezkedése
 - A politikai rendszer típusa
 - A kollektív alku elfogadott rendszere
 - Az állam és a politikai szféra szereplői
 - Közvetlenül hatnak a gazdaságra

1. példa: A bűnözés és a büntetés ökonómiai megközelítésben

- A bűnözés mikroökonómiai modellje (Becker) a bűnelkövetést racionális döntésnek tartja: a bűnöző racionális költség/haszon mérlegelés alapján választja (vagy nem választja) a bűn elkövetését
- A bűnözés játékelméleti modellje a bűnözők és a rendőrség stratégiai interakcióját vizsgálja: mindkét szereplő figyelembe veszi a másik döntését, s nyeresége függ a másik szereplő döntésétől és nyereségétől
- Ha a rendőrség szigorúan őrzi a rendet, akkor a bűnözők csökkentik aktivitásukat
- Ha a bűnözők csökkentik aktivitásukat, akkor a rendőrség nem őrzi szigorúan a rendet
- Ha a rendőrség nem őrzi szigorúan a rendet, akkor a bűnözők növelik az aktivitásukat

- Ha a bűnözők növelik aktivitásukat, akkor a rendőrség szigorúan őrzi a rendet
- Ha a rendőrség szigorúan őrzi a rendet, akkor a bűnözők csökkentik aktivitásukat, és így tovább

Nincs egyensúlyi pont: az optimális kevert stratégiát megadó képletben nem szerepel a büntetés nagysága – a büntetés nagysága nem befolyásolja a bűnözést?

2. példa: A tőzsde működése gazdaságszociológiai megközelítésben

- A kapcsolatháló elemzés eszközeivel pontosan, egzakt formában tudjuk jellemezni a tőzsdén lezajló interakciókat, s vizsgálni tudjuk az interakciók szerkezetének hatását az egyensúlyi árfolyam kialakulására (Baker)
- A gazdaságszociológiai modell empirikusan alátámasztott következtetése szöges ellentétben áll a hagyományos közgazdaságtan tökéletes versenyről kialakított képével
 - Minél több szereplő a piac kínálati/keresleti oldalán, annál nagyobb az egyensúlyi ár kialakulásának esélye (közgazdaságtani modell)
 - A gazdaságszociológiai modell szerint azonban épp az ellenkezőjére számíthatunk, a vizsgált speciális piac vonatkozásában

Összegzés

- A szociológia és a közgazdaságtan új impulzusokat nyerhet egymás erőfeltevéseinek és módszereinek kiterjesztése során - interdiszciplinaritás
- Ez hozzájárulhat a társadalomtudományok állítólagos válságjelenségeinek enyhítéséhez

Szeminárium

Konzultáció

Irodalom

Szántó Z.: *A társadalom ökonómiája
és a gazdaság szociológiája*
(in. ASZMT, 121–136.)

Feladatok

- Mutassa be példák segítségével az ökonómiai szemléletmód társadalmi és politikai problémák elemzésére történő alkalmazásának termékenységét és korlátait!
- Mutassa be példák segítségével a szociológiai szemléletmód gazdasági problémák elemzésére történő alkalmazásának termékenységét és korlátait!

Vége

ELTE TÁTK Közgazdaságtudományi Tanszék

Köszönjük, hogy használta a tananyagunkat!

Bármilyen kérdést, megjegyzést örömmel várunk az

eltecon.hu

honlapon feltüntetett címekre